

Jaarverslag 2013 van de "Werkgroep Geveltekens" van de Historische Vereniging Oud Leiden (HVOL).

Samenstelling en vergaderingen van Werkgroep en Coördinatieteam

De in 2012 opgerichte "Werkgroep Geveltekens" zette de in het eerste jaar ingezette koers in 2013 voort.

In de loop van het verslagjaar hebben enige leden hun lidmaatschap opgegeven of niets meer van zich laten horen; sommigen onder hen blijven echter beschikbaar resp. geïnteresseerd. In 2013 hebben zich ook enkele nieuwe leden aangemeld.

De Werkgroep kwam driemaal bijeen. Tussentijds werden alle leden per email over de voortgang der werkzaamheden geïnformeerd.

Op het einde van 2013 telde de Werkgroep circa 20 leden en bestond uit: H.van Asselt, P. de Baar, S. Bouwhuis, G. Breebaart, P. Broos, Ph.P. Everts, H. van Eyk, J. Hartstra, D. Kompier, A.J. Kuipers, A. van Leeuwen- van der Stoep, L.G.A. Meijer te Meij, M. Moens, J. Nobels, H. de Sterke, R. en R. van Straten, B. Veldstra, J. Verheijen, Th. De Vries, M. van Wijk en R. Wolthoorn.

In september stelde Huibert van Eyk zijn plaats als voorzitter van de Werkgroep ter beschikking. De Werkgroep besloot in zijn plaats Annelies van Leeuwen-van der Stoep tot voorzitter te benoemen.

Aan het einde van 2013 bestond het Coördinatieteam uit Gera Breebaart, Philip Everts (secretaris), Annelies van Leeuwen (voorz.) en Hans de Sterke. Het team kwam in de loop van het jaar elf maal bijeen.

Met de afdeling Erfgoed Leiden en Omstreken (M. Andela, R.A. Slotema en vooral M.Roscher) werd plezierig en effectief samengewerkt.

Financiën

De Werkgroep beschikt niet over een eigen budget. De HVOL sprong in 2013 incidenteel bij. De kosten van de herplaatsing en restauratie van de gevelstenen aan het pand Diefsteeg/hoek Breestraat ('De Gecroonde Hoet') werden gedragen door de ABNAMRO Bank en de gemeente Leiden. Voorlopig wordt niet gestreefd naar fondsvorming maar wel naar ad hoc financiering van restauratieprojecten.

Restauratieactiviteiten; selectie van stenen

Ten vervolge op besluiten in 2012 dat de Werkgroep voorshands prioriteit zal geven aan de mogelijke herplaatsing van de stenen aanwezig in het Archeologisch depot van de gemeente Leiden en restauratie/herplaatsing van gevelstenen in de oude stad, d.w.z. in het gebied dat binnen de singels ligt, werd een lijst gemaakt van alle Leidse geveltekens. Al het bestaande bronmateriaal uit publicaties werd gebundeld in een overzicht per straat, als werkdocument voor de leden van de subgroep. Eveneens werd zo een overzicht van alle beschikbare foto's samengesteld.

Aan de hand van een aantal wandelingen door de stad werd vervolgens een aantal stenen geselecteerd die in aanmerking komen voor restauratie. Daaraan werden stenen toegevoegd die door toevallige ontwikkelingen op de agenda van de Werkgroep kwamen.

Daarbij werd ook een zekere prioritering aangebracht.

De Werkgroep besloot een steeds geactualiseerd overzicht bij te houden van de Stand van zaken met betrekking tot projecten/gevelstenen waarmee zij bemoeienis heeft.

In 2013 werd zo meer of minder aandacht geschonken aan een aantal geveltekens.

Restauratie van "De Gecroonde Hoet" en bijbehorende stenen, Breestraat 81

Dit was het eerste wapenfeit van de Werkgroep. In de gevel van Breestraat 81 (ABN AMRO-kantoor) bevond zich een gevelteken dat placht te worden aangeduid als "Blauwe Hoed" of ook wel als "De Oranje Hoed"

In 2012 werd al besloten voor deze steen tot kleurenonderzoek en vervolgens ook tot restauratie en herplaatsing over te gaan. De werkzaamheden - waarvan de kosten ruim € 17.000 bedroegen - werden mede mogelijk door een ruime bijdrage van de ABN AMRO bank en een bijdrage van de gemeente Leiden. Inmiddels had een oplettend lid van de Werkgroep, Maarten van Wijk, ontdekt dat twee jaartalstenen die zich zonder bekende herkomst bevonden in het Archeologisch centrum van de gemeente Leiden, hoogstwaarschijnlijk van hetzelfde pand afkomstig waren. Ook deze stenen werden gerestaureerd .

Uit archiefonderzoek door P.G.M. de Baar, ook lid van de Werkgroep, was komen vast te staan dat de betrokken gevelsteen hoogstwaarschijnlijk oorspronkelijk werd aangeduid als 'De Gecroonde Hoet'. Bij de onthulling kreeg de steen deze oude naam terug. De oplevering vond plaats op 19 juni 2013. De onthulling van de gerestaureerde en in de gevel aan de Diefsteeg zijde teruggeplaatste stenen werd verricht door wethouder J.J. de Haan. Aansluitend sprak de voorzitter van Oud Leiden, J.C.H. Blom, in het Stadhuis voor een gehoor van vele belangstellende aanwezigen over de betekenis van deze gebeurtenis. Deze gebeurtenis trok ruime publiciteit.

In het Atrium waren vanaf 19 juni ook de speciale banieren van de HVOL te bewonderen. Deze werden vervaardigd ter gelegenheid van het 110-jarig bestaan van 'Oud Leiden' om de activiteiten in herinnering te brengen die de vereniging in vroeger jaren al ondernam met betrekking tot geveltekens. Zij werden opnieuw opgesteld ter gelegenheid van de Diesviering van HVOL in de Hooglandse kerk.

Bemoeienis met andere geveltekens

Breestraat 177 (Chinees-Indisch restaurant; drie stenen),

De eigenaar van het pand is bereid om de huidige lichtreclame enigszins te verplaatsen zodat restauratie van de gevelstenen mogelijk wordt en de stenen beter zichtbaar zullen zijn.

Binnen de huidige regelgeving van de gemeente levert dat echter problemen op. De Werkgroep Geveltekens liet deze zaak voorlopig rusten maar blijft daarover in gesprek om te zien of een oplossing te vinden is.

- Doezastraat 1, een steen en een herdenkingsplaquette van het Cornelis Sprongh/ Heilige Geest Hofje In 2013 is opnieuw contact gelegd om te zien of herstel en herplaatsing mogelijk zijn.

- Haarlemmerstraat 86 (standbeeld van L.J. Coster met bijbehorende tekst)
De Werkgroep Geveltekens legde contact met de eigenaar van het pand. Deze bleek geïnteresseerd in de mogelijkheid het beeld in de gevel te laten opknappen. Conserf deed

een offerte voor kleur- en kunsthistorisch onderzoek. Het overleg met de eigenaar over aanpak en financiering wordt in 2014 voortgezet.

Langegracht. Complex Hartevelt,
De voorbereidingen voor herplaatsing van een gevelteken aan het complex Hartevelt aan de Langegracht (o.a. vergunningen) werden voltooid en plaatsing zal plaats vinden in 2014.

- Nippon-steen

Deze steen van de voormalige buitenplaats van von Siebold is spoorloos verdwenen uit de gemeentelijke opslag. Er is onderzoek gedaan naar de achtergrond van steen en buitenplaats en contact gelegd met instellingen die over informatie zouden kunnen beschikken.

- Oude Vest 87, voormalig (in 1856 afgebroken) Gildehuis voor Timmermannen en Metselaars In het depot van het Rijksmuseum in Lelystad liggen drie gevelstenen die oorspronkelijk afkomstig zijn uit Leiden. Ze zaten in gevel van het in 1856 afgebroken Gildehuis van Timmermannen en Metselaars aan de Oude Vest 87.

Op 29 augustus bezochten leden van de Werkgroep en het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap het depot met als doel de stenen te bekijken en na te gaan of deze stenen kunnen terugkeren naar Leiden. Ze blijken in uitstekende staat. Activiteiten in verband met deze herplaatsing werden vervolgens op gang gebracht.

- Oude Vest 239, Dat 't Friest

In het verleden zijn deze stenen mede met steun van HVOL gepolychromeerd. De kleur is inmiddels verdwenen. Leden van de werkgroep deden onderzoek naar eigenaren en achtergronden. Activiteiten vanuit de werkgroep m.b.t. deze stenen worden in 2014 voortgezet.

Stenen in het Archeologisch Centrum van de gemeente Leiden

De na het bezoek van de Werkgroep in 2012 aan het Archeologisch Depot van de Gemeente Leiden ondernomen pogingen om de herkomst van stenen die daar nu aanwezig zijn vast te stellen en het zo mogelijk herplaatsen van die stenen bleven ook hoog op de agenda staan. Het gaat daarbij onder meer om:

twee stenen behorende bij het voormalige pand Hooigracht 15;

twee stenen behorende bij de eerder genoemde "Blauwe Hoed". Deze stenen zijn zoals vermeld in 2013 herplaatst na restauratie.

de zgn. "Bilderdijksteen" (voorheen Garenmarkt 6). Een poging tot (tijdelijke) plaatsing in de Universiteitsbibliotheek stuitte op problemen. Met de Openbare Bibliotheek werd contact gelegd om te zien of de steen daar geplaatst zou kunnen worden.

Met de directie van de Meelfabriek werd afgesproken dat voor de zich daar bevindende steen *De Oranjeboom* te zijner tijd een mooie, goed zichtbare plaats zal worden gezocht bij de verbouwing en herinrichting van de Meelfabriek.

Los van de activiteiten van de Werkgroep – maar daar wellicht wel door geïnspireerd – werden in 2013 restauratiewerkzaamheden verricht aan de volgende geveltekens :

- Breestraat 62 (Waalse Kerk), *Het Rad van Catharina*

De Waalse Kerk werd in 2013 gerestaureerd. De Werkgroep Geveltekens had contact met deskundigen over de mogelijkheden om de gevelsteen Het Rad van St. Catharina te restaureren. Dit leidde tot een offerte voor herstel in 2014 door BamBam Steenhouwers.

- *Rapenburg 29, Wapens Deleboe en Crevecoeur*

2013 werden gevel en gevelstenen opnieuw geschilderd. De werkgroep ontving een rapport van de restaurator over de gevolgde werkwijze.

- *Stationsweg 7 De Zwarte Ruiter*

De Werkgroep Geveltekens ontving in augustus bericht dat de gevel van het pand van Grand Café van Buuren aan de Stationsweg gerestaureerd ging worden. Architect Halbe Vogel verzocht om informatie over de oorspronkelijke kleurstelling van de gevelsteen De Zwarte Ruiter die zich bovenin de gevel bevond. De Werkgroep heeft hem o.a. verwezen naar de website www.oudleiden.nl/geveltekens, waar afbeeldingen van gerestaureerde Zwarte Ruiters in andere steden te zien zijn. De restauratie die daarna zijn beslag kreeg werd echter minder mooi en zorgvuldig uitgevoerd dan bij een soortgelijke steen in Eindhoven.

Databeheer

Op basis van de in 2012 gekozen aanpak voor het beheren van gegevens van gevelstenen is in 2013 voortgang gemaakt met het beschrijven van en toegankelijk maken van gegevens over de Leidse gevelstenen. Daarbij wordt gebruik gemaakt van de HVOL website, van Googlemaps en van de database van Erfgoed Leiden e.o. (v/h Archief Leiden)

Inmiddels beschikken we over zo'n 60 verhalen met 140 foto's van gevelstenen. In voorkomende gevallen wordt verwezen naar het monumentenregister. Verhalen worden ondersteund door een twintigtal tekstdocumenten uit diverse bronnen. Deze verhalen aanpak volstaat voor het ontsluiten van het beschikbare beeldmateriaal.

Besloten werd, hetzelfde fotomateriaal niet nogmaals te publiceren via de HVOL website. Wel moet de HVOL Web site vaker worden ververs met actuele informatie. De landelijke "kerninventarisatie" (www.gevelstenen.net) verwijst ook naar Leidse verhalen.

We timmeren daarmee ook landelijk aan de weg. In 2013 zijn flinke stappen gezet met de Googlemap kaart voor de locatie van gevelstenen.

In 2013 is ook een begonnen met een Facebook pagina voor Leidse gevelstenen.

Fotomateriaal werd beschikbaar gesteld aan RailTV t.b.v. kleurrijke informatieschermen op spoorweg perrons.

In 2013 kreeg de werkgroep een verzoek van STIEL tot het opnemen van fotomateriaal in de bestanden van de Werkgroep. Dit verzoek werd aanvaard voor zover dit materiaal gevelstenen betreft. Inmiddels is een 100-tal foto's van gevelstenen overgedragen aan de werkgroep. Hieruit wordt een selectie gemaakt van foto's die worden opgenomen in de beeldbank.

Binnen de werkgroep is nogmaals geïnventariseerd wie het Data beheer praktisch wil ondersteunen. De beschikbare capaciteit blijft achter bij de gewenste inzet.

De werkgroep maakt zich sterk voor het aanbrengen van informatiebordjes bij gevelstenen. Besloten is deze bordjes te voorzien van een QR blokjespatroon, zodat ook Ipad gebruikers toegang hebben tot het verhaal van de gevelsteen.

Andere activiteiten

De Coördinatiegroep had een nuttig contact met De Lakenhal over de in het depot van het museum aanwezige geveltekens. Daarbij is aan de orde gesteld of de Lakenhal bij de aanstaande nieuwbouw aandacht kan schenken aan een goed behoud van reeds ingemetselde geveltekens en wellicht plaats kan maken voor een nieuwe ‘blinde muur’ waar bestaande geveltekens uit het depot of andere stenen een plaats zouden kunnen krijgen. Een en ander leidde nog niet tot concrete afspraken. Wel werd inmiddels over een paar specifieke objecten nuttige informatie verstrekt.

De Werkgroep hield zich voorts bezig met het zoeken van een geschikte plaats voor het maken van een “weesstenenmuur”.

Met het bestuur van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde werd overeengekomen dat deze (mede)verantwoordelijk zal zijn/blijven voor het behoud en restauratie van in Leiden aanwezige geveltekens voor vroegere leden (o.a. Bilderdijk, van Lelyveld).

Mede door acties namens de Werkgroep werd de steen die ten onrechte verwijst naar “Rembrandt woonde en werkte hier” (Gerecht 5) verwijderd.

De Werkgroep verleende steun aan de organisatie van een excursie van HVOL op 19 oktober. Deze excursie was vooral gericht op de Haarlemse geveltekens. Een soortgelijke excursie in Leiden in 2014 is in voorbereiding.

In 2013 kreeg het werk van de werkgroep ruim aandacht in de pers rondom de onthulling van de gevelstenen van De Gecroonde Hoet. Ook via communicatiekanalen van de gemeente Leiden werd informatie verspreid.

Publiciteit en fondsenwerving zullen in 2014 nadere aandacht krijgen.

+++++